

MİLLİ MÜCADELE'DE BOZKIR İSYANLARI

Yrd. Doç. Dr. Taha Niyazi KARACA

Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Email: karaca@erciyes.edu.tr

Özet

Milli Mücadele döneminde Kuva-yı Milliye hareketine karşı gelişen ve diğer isyanlara da örnek teşkil eden Bozkır isyanları, Kuva-yı Milliye'nin Anadolu'daki hızlı büyümesi karşısında telaşa kapılan Damat Ferit Paşa ve taraftarlarının örgütlemesi olarak ortaya çıkmıştır.

Damat Ferit Paşa, Kuva-yı Milliye'yi yok etme çarelerini araştırmak için Anadolu'ya heyetler göndermiştir. Bu heyetlerden, Konya ve Bozkıra giden heyetin başkanı olan Süleyman Şefik Paşa, yaptığı incelemelerden sonra; "Kuva-yı Milliye'yi dağıtmanın çok kolay olduğunu, fakat bunun için kendisinin Harbiye Nazırı olması gerektiğini" açıkça belirtmiştir. İstanbul'a dönmesinden kısa bir süre sonra da talep ettiği Harbiye Nazırlığı görevi kendisine verilmiştir. Bu atamadan sonra, görev yeri olan Konya'ya bağlı Bozkır'da Kuva-yı Milliye karşıtı ayaklanmalar çıkmıştır. Birinci Bozkır isyanı, Damat Ferit Paşa'nın Anadolu'daki en büyük dayanaklarından Vali Cemal Bey'in örgütlemesi ile 26 Eylül- 4 Ekim 1919 tarihleri arasında ortaya çıkmıştır. Yeni kurulan Ali Rıza Paşa Hükümeti kan dökmeden olayı kapatmak istemiş fakat başarılı olamamıştır. Asiler genel af ve Kuva-yı Milliye'nin bölgeden ayrılması istekleri ile 22 Ekim-4 Kasım 1919 tarihleri arasında ikinci kez harekete geçmişlerdir. Bu ikinci ayaklanma Kuva-yı Milliye birliklerinin Bozkır'a gönderilmesi ile ancak bastırılabilmiştir.

Biz bu çalışmada çeşitli güç odaklarının, Anadolu'da gelişen milli hareketi yok etmek amacıyla Bozkır'da ayaklanma çıkarmaya yönelik faaliyetlerini, özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih Arşivi belgelerinin yardımı ile incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Bozkır isyanları, isyan, Milli Mücadele, Türk inkılap tarihi, Atatürk, Mustafa Kemal, tahkik heyetleri, Hürriyet ve İtilaf, Konya, Kuva-yı Milliye.

Abstract

Bozkır uprisings grew up against Kuva-yı Milliye (Turkish National Movement) and became a important example to other regional uprisings. That uprisings of Bozkır had been organized by Damat Ferit Pasha and his adherents who got agitated for strong development of Kuva-yı Milliye.

Damat Ferit Pasha sent committees to Anatolia for investigating how could destroy Kuva-yı Milliye. Suleyman Sefik Pasha, the president of one of these committees clearly explained after investigating that "I must be Minister of War and in this way Kuva-yı Milliye could destroy very easily". After his returning to İstanbul were appointed to this post. So immadiatly after this appointment began uprising against Kuva-yı Milliye in

Bozkir where was region of Suleyman Sefik Pasha Committee. First Bozkir uprising bursted into flames between on 26 September-4 October 1919. This uprising had been organized by Cemal Bey, governor of Konya. As for second Bozkir uprising appeared between on 22 October-4 November 1919. These uprising hardly suppressed by Kuva-yi Milliye troops.

In this article we presented som information about Bozkir uprisings in the period of Milli Mucadele, especially in the light of documents from Ottoman (BOA) and Military History (ATASE) Arcives.

Key Words: Bozkir uprisings, uprising, Milli Mucadele, Turkish National Movement, Atatürk, Mustafa Kemal, committees of investigation, Hurriyet ve Itilaf, Konya, Kuva-yi Milliye.

1. Giriş

Bozkır, Konya ilinin 80 km kadar güneyinde ve Konya'ya bağlı bulunan bir ilçedir¹. Bu ilçede ortaya çıkan isyan, Padişaha bağlılık ilkesi ile Kuva-yı Milliye hareketini yok etmeye yönelik ilk teşebbüs olması ve diğer isyanlara zemin hazırlaması açısından önem taşımaktadır.

Bozkır hadisesi, konuyu ele alan eserler tarafından bölgede etkinliği bulunan Hürriyet ve İtilafçı Zeynelabidin, Rahip Frew ve Konya Valisi Cemal Bey'in ortaklaşa hareketlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir². Elbetteki bu yaklaşım doğru bir tespittir. Fakat bir açıdan da eksiktir. Zira, olay basit bir firkacılık çekişmesi değil, gelişen Kuva-yı Milliye hareketi karşısında direnme gücü kalmayan Damat Ferit Hükümeti tarafından organize edilen siyasal bir ayaklanmadır. Ayaklanmanın önemini anlamak, bu hadiseyi hazırlayan gelişmeleri mütareke ortamının bütünlüğü içerisinde değerlendirmeye bağlıdır. Dolayısıyla biz bu çalışmada arşiv belgelerinin yardımı ile Bozkır ayaklanmalarını Mütareke ortamının siyasal bütünlüğü içinde değerlendirmeye çalışacağız.

1908 yılından beri ülkeyi yöneten İttihat ve Terakki Fırkası, Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile siyaset alanından çekilmek zorunda kalmış ve yerini 1911 yılında kurulmuş, fakat İttihat ve Terakki'nin baskıları ile üyeleri sürgüne gönderilmiş olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na bırakmıştı. Her ne pahasına olursa olsun iktidar mevkiine gelmeyi hedefleyen Hürriyet ve İtilaf Fırkası, 4 Mart 1919 tarihinde kurulan Damat Ferit Hükümeti'ne dahil olarak uzun yıllardır istediği iktidarı elde etme arzularını gerçekleştirmişti. Bu tarihten sonra fırkanın bütün çabası İttihatçılardan intikam alabilmektir ki, gerek Damat Ferit Hükümeti ve gerekse Sultan Vahideddin'in İttihatçı düşmanlıkları bu intikam duygularını daha da coşkun bir hale getiriyordu³. Fakat İttihat ve Terakki Fırkası 5 Kasım 1918 tarihindeki son kongresinde Teceddüd ismini almış, eski fırkada bulunan lekelenmemiş isimlerin yeni bir kisve altında çalışmalarına karar verilmişti⁴. Bu dönüşüm İttihat ve Terakki muhalifleri tarafından şiddetle eleştirilmiş ve bir bakıma "kurtun kuzu postuna bürünmesi" olarak adlandırılmıştı⁵.

Mütarekenin imzalanmasından sonra gerek Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın ve gerekse Damat Ferit Hükümeti'nin düşmanlık hedefini Anadolu'da yapılanmaya çalışan Kuva-yı Milliye hareketi teşkil ediyordu. İstanbul hükümetine göre Anadolu'da "Teşkilat-ı Milliye" adı altında eylemlere girişenler de İttihatçı, ya da aynı kafadan insanlardı. Şu halde, onlar da eşkıya türünden kişilerdi⁶.

İstanbul hükümetinin milli teşkilata karşı geliştirdiği bu bakış açısı Anadolu'da büyüyen yeni güce karşı yürüttükleri propagandaların da temelini oluşturuyordu. Nitekim Mustafa Kemal Paşa bu propagandaların etkisini azaltabilmek amacı ile büyük gayretler sarf etmiş, Sivas Kongresi'nin ilk üç günü İttihatçılık konusundaki tartışmalarla geçmişti⁷.

Hükümetin ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın başlattıkları bu propaganda halk üzerinde büyük oranda etkili olmuştu ve bu durum İngiliz istihbarat raporlarında ; "Ankara ve Konya arasındaki bölgenin tamamen Kuva-yı Milliye'ye karşı olduğu ve milli güçlerin talep ettiği her türlü yardıma karşı çıktıkları" ifadeleri ile belirtiliyordu⁸.

İngiliz istihbaratçılarının belirttiği gibi, milli kuvvetlere karşı Konya civarında önemli bir direniş bölgesi oluşmaya başlamıştı. Bu direnişin oluşmasındaki en önemli sebep ise Konya ve civarına Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın hakim olmaya başlaması idi. Bölgede yapılanmaya çalışan milli kuvvetleri İttihatçı kimliği ile özdeşleştiren Hürriyet ve İtilafçılar çeşitli vesileler ile İstanbul hükümetine jurnaller göndererek İttihatçıların halkı tehdit ettiğini, Hıristiyanların can güvenliklerinin kalmadığını ve askeri depodan silah kaçırarak halka parası ile sattıklarını ve bu eylemlerin sorumlularının ise Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey ile Erkan-ı Harbi Rüştü Bey olduğunu bildiriyorlardı⁹.

Nitekim, Dahiliye Nezareti Konya'dan yapılan bu şikayetlerin tahkikatı için Vali Ali Rıza Paşa'nın iddiaları soruşturması emrini vermişti. Paşa yaptığı tahkikatın sonucunu; Hürriyet ve İtilafçıların hükümete İttihatçıların işi olarak gösterdiği olayların gerçekte yansıtıldığı gibi olmadığını bildirir bir rapor halinde sunmuştu. Ayrıca Konya Polis Müdürünün de hazırladığı bir rapor hükümete sunulmuştu. Bu rapor da aynı şekilde; anlatılan olayların abartılacak kadar olmadığını, Hıristiyanların canlarından emin olduklarını, silah satma işinin ise depodan değil, nakil sırasında kaçırılan az miktarda silahın para karşılığında satıldığını, fakat bunun siyasi bir hadise olmadığını belirtiyordu¹⁰.

Bir süre durulan bu jurnaller Cemal Bey'in Konya'ya ikinci kez Vali olarak atanması ile hız kazanmaya başladı¹¹. Milli Mücadeleyi İttihatçı girişimi olarak algılayan ve engellemeye çalışan valilerin şikayetleri üzerine Anadolu'nun çeşitli yerlerine heyetler göndermeye karar veren hükümet, Konya'ya da Süleyman Şefik Paşa heyetini gönderme kararı aldı. Fakat, ne kadar ilginçtir ki, Süleyman Şefik Paşa'nın görevinden döner dönmez Harbiye Nazırı olarak tayin edilmesi ile birlikte Konya'da Kuva-yı Milliye'ye karşı örgütlenmeler ve ayaklanmalar başladı.

2. Konya Valisi Cemal Bey ile Süleyman Şefik Paşa Heyetinin Çalışmaları ve Bozkır İsyanına Etkileri

Hükümet 27 Temmuz 1919 tarihinde aldığı karar ile üç bölgeye Tahkik Heyetleri göndermeye karar vermiştir. Bu heyetlerden Konya'ya giden heyet konumuz açısından önem taşımaktadır. Bu heyet Konya-Afyon-Antalya vilayetlerine gönderilen Süleyman Şefik Paşa heyetidir.

Heyetin dolaşacağı yerler içinde en önemli merkez Konya idi. Bu önemi, hem Konya'nın konumu hem de bölgede ortaya çıkan mülki ve askeri otoriteler arasında meydana gelen çatışmalardan kaynaklanıyordu.

Konya İkinci Ordu Müfettişliğinin merkezi durumunda idi ve burada bir güç mücadelesi yaşanıyordu. Diğer taraftan mevcut hükümetin yeni siyasi şartlar gereğince uygulayacağı politikaların destek bulacağı bölgelerin başında Konya geliyordu. Çünkü, Konya bölgesi Hürriyet ve İtilaf Fırkası liderlerinden Zeynelabidin Efendinin nüfuz gölgesi idi. Nitekim bu etki alanından olsa gerek mütareke döneminde Hürriyet ve İtilaf Fırkasının en kolay şekilde örgütlendiği il Konya idi. Fırka, Sille ve Bozkır ilçelerinde de şubeler açarak faaliyetlerini yaymaya çalıştı¹².

Ayrıca, Konya'da 4 Mart 1919 tarihinde kurulan ilk Damat Ferit Hükümeti'nin Dahiliye Nazırı olan Cemal Bey de bulunuyor idi¹³. Cemal Bey, hem Hürriyet ve İtilaf Fırkası hem de İngiliz Muhibleri Cemiyeti'ne mensup idi¹⁴. Cemal Bey, Dahiliye Nazırlığı görevi sırasındaki Ermeni taraftarı tutumları sebebi ile "Artin" lakabı ile anılıyor ve Konya'da Kuva-yı Milliye ruhunu öldürmek için elinden geleni yapıyordu¹⁵. Konya'da bulunan İngiliz irtibat subayı 25 Eylül 1919 tarihinde İngiliz Yüksek Komiseri Amiral De Robeck'e gönderdiği telde, Cemal Bey'e büyük övgülerde bulunarak O'nun diğer Türklere benzemediğini, hükümete bütün kalbi ile bağlı ve bütün amacının kanunları uygulamak olduğunu söylüyordu¹⁶. İngiliz irtibat subayının Cemal Beyi övmesi de göstermektedir ki, Konya valisi milli düşünceye yakın olmaktan çok İngilizlerin Anadolu'da takip ettiği politikalara yakın bir isimdir. Öyle ki, bu politikaların uygulanması için Konya'da bulunan ve milli teşkilata karşı düşmanca davranışlarda bulunan bir subayın 12. Kolordu Kumandanlığına tayin edilmesini hükümetten talep ediyordu¹⁷.

Konya'ya geldiği ilk günlerden itibaren bu tutumunu koruyarak, aslı olmasa da kimi duyumları hükümete büyük olaylar olarak yansıtmayı tercih ediyordu. Örneğin, 24 Mayıs 1919 tarihinde Dahiliye Nezaretine gönderdiği telde, Konya'da İttihatçıların faaliyette bulunduğu ve halkın galeyanda olduğunu, halkı galeyana getirenlerin ise Fahreddin Bey ile Salih Beyler olduğunu bildiriyordu. Fakat Cemal Bey bu telindeki iddialara somut bir delil göstermekten çok uzaktı. Olaylara delil olarak yalnızca; "bazı havaliden istidlal edilmektedir", ibaresini kullanıyordu¹⁸.

Yine aynı şekilde 26 ve 27 Haziran günlü şifre tellerinde Konya'da "teşkilatın" hızla gelişme gösterdiğini ve Konya teşkilatının topçu kumandanı İzzet Bey tarafından yapıldığını, Temmuz ayındaki tellerde ise Konya'da halkın galeyana

gelerek ayaklanma çıktığını ve mülki otorite ile askeri otoritenin büyük bir çatışma içerisinde olduğunu bildiriyor, bu iddialar üzerine Dahiliye Nezareti durumu Onikinci Kolordu Kumandanlığından soruyordu¹⁹. Fakat yapılan tespitlerde, Vali Cemal Beyin halkın galeyanda olduğu ve ayaklanma çıktığı iddialarının gerçeği yansıtmadığı ortaya çıkıyordu²⁰. Bu durum üzerine Dahiliye Nezaretinden, Konya Vilayeti'ne gönderdiği telde "mübalağlı rivayat-ı müheyyiceye bila-tahkik kapılmayınız" uyarısı yapılıyordu²¹.

Cemal Beyin olayları abartarak hükümetin dikkatini Konya üzerine çekmeye çalıştığı kesindi. Cemal Beyin ayaklanma çıktığını iddia ettiği tarihlerde İtilaf Devletleri tarafından hazırlanan muhtelif bölgelerdeki asayiş raporlarında dahi Konya bölgesinde halkın sükun içerisinde olduğu, Rum ve Ermenilerin emniyet içerisinde buldukları bildiriliyordu²².

Nitekim, 12. Kolordu Kumandanı imzası ile Harbiye Nezaretine gönderilen bir telde, Vali Cemal Beyin Konya'daki durumu hangi şekilde kontrol altında tutmaya çalıştığını göstermesi açısından son derece ilgi çekicidir. 15 ve 16 Temmuz günlü iki ayrı telde verilen bilgilere göre Vali, Konya Hürriyet ve İtilaf şubesi delaletiyle halkı belediye dairesinde toplamayı başarmıştı. Bu toplantıda; kolordunun bölgeden çıkarılması için hükümete başvurmak, eğer hükümet bu talebi yerine getirmez ise de İtalya'ya müracaat ederek isteklerinin yerine getirilmesi kararını almışlardı²³.

Aynı günlerde Vali Cemal Bey Konya'dan asker alımının engellenmesi için jandarma ve polis teşkilatına emir vermişti ki²⁴, bütün bunlar Valinin özellikle Temmuz ayından itibaren milli kuvvetlere karşı savaş açmış olduğunu gösteriyordu. Bunda İkinci Ordu Müfettişi Cemal Paşa'nın bölgeden 1 Temmuz 1919 tarihi itibarı ile izinli olarak ayrılmasının önemli bir rolü olmalıdır.

Bu ortam içerisinde 31 Temmuz günü İstanbul'dan hareket eden Süleyman Şefik Paşa başkanlığındaki Tahkik Heyeti 3 Ağustos günü Afyon'a (Karahisar-ı Sahip) ulaşmış bulunuyordu²⁵. Mütareke basınına yansıdığı şekli ile heyet üyeleri Afyon'a geldikten sonra şehrin ileri gelenleri ile iki gün boyunca karşılıklı olarak görüşmelerde bulunmuş, daha sonra ikinci günün sonunda 5 Ağustos günü Darülmuallimin salonunda topladıkları halka, Padişah'ın selamını ve arzularını iletmışti²⁶. Bu toplantıda Süleyman Şefik Paşa, Padişah'ın arzusunun "vatan menfaatlerini her türlü fırka ihtirasat ve mübazeratının fevkinde bulundurulması ve memleketi kurtarmak için bütün ahalinin makam-ı saltanat ve hilafet etrafında toplanarak müttahiden hareket etmesinin elzem olduğunu" bildirmişti²⁷.

Afyon'da halk ile yapılan bu görüşme, Mütareke basınına yansıdığı şekli ile Hükümet açısından istenilen "olumlu neticeyi" vermiştir. Şöyle ki; Afyon halkının duygularına tercüman olan mutasarrıf Mahmut Mahir Bey, "memleketin Padişahlarına ebedi ve ezeli merbutiyet ve ubudiyetleri olduğunu beyan ve bu cihetle huzur-ı hümayuna kabullerinde arz-ı atabe-i Padişahi buyurulmasını" istihram etti²⁸. Bu ifadeler gösteriyor ki, Afyon halkı, Hükümet açısından kazanılmıştı .

Afyon'daki görevlerini tamamlayan Heyet, 5 Ağustos günü Konya'ya gitmek üzere yola çıktı²⁹. Fakat gitmeden önce Afyon'da yayınlanan "İkaz" gazetesine bir demeç veren Şefik Paşa, son olarak Hükümet için gerekli olan ifadeleri kullanmıştı. Bu demecinde, gazete muhabirinin "Mustafa Kemal Paşa'nın hareketini ve milli kongrenin içtima daveti için vukuu bulan teşebbüsünü nasıl buluyorsunuz?" sorusuna verdiği karşılığa; "Mustafa Kemal Paşa hareketini iyi bulmadığını, bu günlerde saltanat makamı etrafında toplanmak gerektiğini ve Mustafa Kemal Paşa'nın çok tehlikeli bir oyun icra ettiğini söylüyordu"³⁰.

Açıkça görüldüğü üzere, Şefik Paşa'nın özellikle üzerinde durduğu konu halkın ne olursa olsun Saltanat'a bağlılığının temini idi ve Hükümet dışında milli kuruluşların uygulayacağı politikalar tamamen zararlı idi.

Şefik Paşa ve Heyeti 5 Ağustos günü, üç gündür Afyon'da bulduklarını ve görevlerini talimat çerçevesinde yerine getirdiklerini, aynı gün Konya'ya doğru yola çıktıklarını, gerekli olan raporun Konya'dan gönderileceğini bildirir bir teli Dahiliye Nezareti'ne gönderdikten sonra hareket ettiler³¹.

Konya'da ulaştıklarında burada gerekli incelemelerde bulunan Süleyman Şefik Paşa 7 Ağustos günü hükümete yaptığı müracaatta; "milli kuvvetlerin kolaylıkla dağıtılabileceğini, eğer kendisi Harbiye Nazırı olur ise bunu başarabileceğini" ifade ediyordu³². Konya'dan dile getirilen bu ifadeler daha sonraki dönemlerde Konya ve çevresinde milli teşkilatı yok etmek için ne gibi önlemler alınabileceğinin de bir bakıma işaretçisi olmalıdır.

Süleyman Şefik Paşa Konya'da kaldığı sürede Vali ve şehir ileri gelenleri ile irtibat kurarak görüştüğünden sonra biraz da acele ile olsa gerek 11 Ağustos günü İstanbul'a geldi³³. Süleyman Şefik Paşa'nın acele ile döndüğüne hükmetmemiz ise gerçekte görev mahalli dahilinde bulunan Antalya ile Niğde'ye gitmekten vazgeçmiş olmasıdır. Nitekim ertesi gün İstanbul basınına verdiği beyanda, yaptığı gezilerin amacını da bir bakıma ortaya koyuyordu. İfadesine göre; "Konya halkının, Padişah ve hükümetin emirlerini icra ve infazdan başka hiçbir emeli yoktu ve hiç bir vakit milletin mümessili oldukları iddiasında bulunamayacaklardı"³⁴.

Şefik Paşa'nın bu sözleri esasında yorum yapmayı gerektirmeyecek kadar açık görünmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki, bu sözler hükümetin belirli bir bölge dahilinde yaptığı propagandaların ifadesidir. Bu propaganda açıktır; "halk hiçbir zaman milletin mümessiliyiz iddiasında bulunmayacaktır". Diğer bir ifade ile bölgede kurulma ihtimali olabilecek milli teşkilatlara dahil olmayacak, aksine bu gibi kuruluşların karşısında olacaktır. Bu gezi ile milli teşkilata karşı harekete geçilmesinin de ilk tohumları da Konya bölgesine atılmış olunuyordu.

Diğer taraftan, Şefik Paşa'nın gezip geçtiği bölgelerde edindiği izlenimler sonucu hükümet tarafından pratikte uygulanabilecek bir takım politikalar geliştirdiği muhakkaktır³⁵. Nitekim Paşa'nın görevinden dönüşü akabinde hemen Harbiye Nazırlığı makamına getirilmesi ürettiği politikaların Sadrazam tarafından da desteklendiğini ve uygun görüldüğünü ispatlamaktadır³⁶. Kaldı ki, Sadrazam Damat

Ferit Paşa Süleyman Şefik Paşa'nın milli teşkilatı yok etmek için yapacağı uygulamalara için bir ödül verme ihtiyacını hissetmiş olmalı ki, ısrarla Paşa'ya "yaver-i ekrem" unvanını verilmesini istemiştir. Başmabeynci Ali Fuat Beyin isteğinin kanuna uygun olmadığı yolundaki karşı çıkmalarına rağmen Süleyman Şefik Paşa 11 Eylülde yaver-i ekrem olarak ilan edilmiştir³⁷.

Netice itibarıyla Anadolu içlerinde dolaşan ilk heyet gerekli propagandayı yaparak İstanbul'a dönmüş ve Şefik Paşa'nın gözlemleri sonucu uygulanmaya karar verilen pratik politikaları yavaş yavaş gündeme getirilmeye başlanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu politikaların temelini "halk ile milli teşkilatları karşı karşıya getirmek" oluşturuyordu. Bu politika, Konya'da Bozkır isyanının tezahürü şeklinde kendisini kısa zamanda ortaya çıkardı³⁸.

Halk ile milli teşkilatların karşı karşıya getirilmesi politikasının uygulanması doğrultusunda hükümetin gerçekleştirdiği ilk adım ise, 14 Ağustos günü ordu müfettişliklerinin mülkiye memurlarına talimat vermeleri yetkilerini kaldırmak oldu³⁹. Birinci Ordu Müfettişliği İstanbul'da, Üçüncü Ordu Müfettişliği Konya'da bulunuyordu. Mustafa Kemal'in Üçüncü Ordu Müfettişliği'nden alınmasından sonra bu müfettişliklerin adı Ordu Komutanlıklarına çevrilmek istenmiş⁴⁰ ve bu konudaki değişiklik isteği 7 Ağustos'ta Askeri Şura'ya gönderilmişti⁴¹. Fakat bu konuda herhangi bir karar çıkmadan 16 Ağustos'ta Birinci, İkinci, Üçüncü Ordu Müfettişlikleri'nin kaldırıldığı açıklandı⁴². Kolordulara ise doğrudan doğruya Nezaret'le muhabere edecekleri bildirildi⁴³. 18 Ağustos'ta ise sadece Üçüncü Ordu Komutanlığı'nın kaldırılmasına dair karar alındı⁴⁴. Bu arada Harbiye Nazırı Şefik Paşa 15 Ağustos'ta yayınladığı bir emirle kolordular arasındaki şifreli haberleşmeleri yasakladı⁴⁵. Dahiliye Nezareti ise aynı günlü bir genelgesinde bundan böyle askeri makamların mülkiye memurlarına asayiş ve benzeri konularda her türlü kolaylığı göstermesini istedi⁴⁶.

Hükümet, Harbiye Nazırı değişikliğinden sonra aldığı bu kararlarla açıkça görüldüğü üzere, askeri gücü, mülki gücün altına indirmeye çalışıyordu. Bu da gösteriyor ki, uygulanacak pratik planlarda hükümet komutanlarından çok mülki memurlarına, yani valilerine güvenmektedir. Hükümetin Konya'daki en güvenilir elemanı ise her emri harfiyen yerine getiren Vali Cemal Bey idi⁴⁷.

3. Birinci Bozkır İsyanı

Bozkır isyanının isyancılar ve İstanbul hükümeti açısından en önemli sebebi Konya'da milli teşkilat adı altında çetecilik yolu ile halka zulüm etmesi idi. Konya valisi Cemal Bey, Temmuz ayından itibaren yaptığı şikayetlerde bölgede Kuva-yı Milliye hareketinin etkin olmaya çalıştığına dair bilgileri hükümete iletliyordu⁴⁸. Cemal Bey'in verdiği bilgilerle Konya'daki gelişmeleri takip etmeye çalışan hükümet, aynı zamanda valinin telkinleri doğrultusunda bir takım önlemler almaktan da geri kalmıyordu. Örneğin, vali Cemal Beyin 21 Eylül 1919 tarihinde Beyşehir'de bulunan Süvari Alayı Kumandanı Sami Bey'in Kuva-yı Milliye'ye

iştirak ettiği ve alayın lağvedilmesi gerektiğine dair gönderdiği tel üzerine⁴⁹ hükümet şaşırtıcı bir hızla alayın kaldırılmasına dair kararı aynı gün Harbiye Nezareti'ne bildiriyordu⁵⁰.

Konya valisi Cemal Bey'in İstanbul hükümetindeki en büyük destekçisi ise Konya'daki görevinden döndükten iki gün sonra Harbiye Nazırı olan Süleyman Şefik Paşa idi. Şefik Paşa, Konya'daki milli hareketi bastırabilmek amacı ile Onikinci Kolordu Kumandanlığına 11 Eylül 1919'de Ali Sait Paşa'yı tayin etmişti⁵¹. Beyşehir'de bulunan Nazım Beyin telgrafhaneyi işgal ile haberleşmeyi kestiği yolundaki haberler üzerine⁵², Ali Sait Paşa'ya verilen talimatta; "Beyşehir'de bulunan Süvari Alayı Kumandan Vekili Nazım Bey'in halka işkence ve zulüm yaptığı ve bu sebeple her ne şekilde olursa olsun yakalanması gerektiği ve padişahın emirleri dışına çıkmaya cesaret edenlerden her kim olursa bunların en şiddetli şekilde cezalandırılması gerektiği" bildiriliyordu⁵³.

Açıktır ki bu emir, milli kuvvetlerin ortadan kaldırılması adına askerlerin birbirlerine düşürülmesi ve bir iç savaş çıkartılması anlamına gelmekte idi. Ali Sait Paşa bu tehlikeli planı uygulamaya cesaret edememiş, ve 25 Eylül günü vazifesinden ayrılarak İstanbul'a gitmiştir⁵⁴.

Beyşehir'de gelişen olaylar ise Cemal Bey açısından, Temmuz ayı başından beri takip ettiği politikanın, yani hükümetin milli kuvvetleri yok etmesi gerekliliğinin de bir bakıma ispatı idi. Nitekim, 21 Eylül 1919 tarihli telinde bütün bu hadiselerin sebebinin, bunların azledilmesi hakkında defalarca Dahiliye Nezaretine yazmış olmasına rağmen kendisinin dinlenmemiş olmasına bağlı olduğunu söylüyordu. Ayaklanmaya katılan zabitanın ise elde edilerek trenle İstanbul'a nakil olduklarını, fakat ikisinin firar ettiğini bildiriyordu⁵⁵.

Konya'daki bu gelişmeler karşısında Heyet-i Temsiliye, milli kuvvetleri örgütlemesi için Albay Refet Beyin Sivas'tan Konya'ya gönderilmesi kararını almıştı. Refet Beyin Konya'ya gönderilmesi kararının öğrenilmesi üzerine birçok milliyetçi Vali Cemal Bey aleyhine birleşmeye başlamışlardı⁵⁶. Büyük bir telaşa kapılan Cemal Bey kendisini koruya bilmek amacı ile hapisanedeki mahkumları serbest bırakarak, bunları silahlandırmıştı⁵⁷.

Vali Cemal Bey, Refet Beyin Konya'ya hareket etme kararından sonra İngiltere'nin Konya kontrol subayı ile görüşerek durumunu anlattı. Subayın İngiliz Yüksek Komiserine gönderdiği rapordaki ifadelerle göre; Vali Cemal Bey çok heyecanlı bir durumda idi ve kendisinin evine bomba atılacağından korkuyordu. Durumunun artık kendisi için içinden çıkılmaz bir durumda olduğuna inanıyordu. Kontrol subayı ise bütün şartları hesaba katarak biran önce görevinden ayrılmasını, güvenlik için de İngiliz görevlilerinden birini de Eskişehir'e kadar Valinin refakatine vereceğini söylemişti⁵⁸. Nitekim bu görüşmeden sonra İstanbul'a gitme kararını kesinleştiren Vali Cemal Bey 25/26 Eylül gecesi gizlice Konya'dan ayrılmış ve Konya milliyetçileri ise Cemal Beyin kaçması üzerine vilayette toplanarak vali vekilliğine Hoca Vehbi Efendiyi getirmişlerdi⁵⁹. Vehbi Efendi, Ali Rıza Pa-

şa'nın kurduğu yeni hükümetin Konya'ya tayin ettiği Suphi Bey'in 19 Ekim'de görevine başlamasına kadar valilik görevinde kalmış, ve Birinci Bozkır isyanı onun görevi döneminde cereyan etmiştir⁶⁰.

Bozkır isyanının çıkmasından bir gün sonra yani 27 Eylülde Albay Refet Bey kuvvetleri Konya'ya ulaşmışlardı⁶¹. Aynı gün Mustafa Kemal Paşa tarafından Cemal Beyin kaçıışı ve milli menfaatlere aykırı tutumları ile ilgili bir beyanname yayınlanmıştır. Bu beyanname Mustafa Kemal Paşa, Vali Cemal'in Ferit Paşa kabinesinin Anadolu'daki yegane mülevves dayanak noktası olduğunu, vatan ve millet aleyhine ihanetlerde bulunduğunu ve Konya'daki faaliyetlerinin yabancıların bile nefretini çektiğinden bahsederek, Cemal Beyin kaçışının Konyalıların vatanseverliklerinin bir sonucu olduğunu belirtmiştir⁶².

Bozkır isyanın silahlı çatışma kısmının Refet Beyin Konya'ya geldiği ve Mustafa Kemal Paşa'nın beyanname yayınladığı güne tekabül etmesi ilginçtir. Aylardır milli teşkilata karşı Konya'da önlemler almaya çalışan Cemal Bey, Süleyman Şefik Paşa ve Damat Ferit Paşa ekibinin Mustafa Kemal Paşa'nın beyannamesine cevapları Bozkır ayaklanması ile ortaya konmuştu.

Milli Mücadele ile ilgili eserlerde 27 Eylülde çıktığı kabul edilen, fakat elimizde bulunan yazışma ve raporlara göre 26 Eylül-4 Ekim tarihleri arasında cereyan ettiği tespit edilen⁶³ Birinci Bozkır ayaklanması aynı zamanda Üçüncü Damat Ferit Hükümeti'nin düştüğü ve yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin kurulduğu bir tarihe rastlamıştı. Bu açıdan yeni hükümet ancak 11 Ekim gibi geç bir tarihte Bozkır ayaklanmasının sebebinin sorgulamaya başladı ve derhal olayın sebebinin bildirilmesini vilayetten talep etti⁶⁴. Aynı zamanda olayı yerinde soruşturmak için bir mülkiye müfettişi gönderme kararı alındığını da vilayete bildirdi⁶⁵.

Bozkır hadisesi ile ilgili ilk bilgiler Onikinci Kolordu Kumandan Vekili Miralay Şükrü ve Konya Vali Vekili tarafından verildi. Daha sonra bölgeye gelen mülkiye müfettişi Asaf Talat Bey de yaptığı tahkikat sonuçlarını ayrıca Dahiliye Nezaretine bildirdi. Yapılan tahkikat sonuçlarına göre Birinci Bozkır isyanının seyri şu şekilde olmuştu:

Cemal Bey, kaçmadan önce bütün Konya'da olduğu gibi Bozkırlıların da dini ve milli duygularını Kuva-yı Milliye aleyhine tahrik etmiş⁶⁶, kendilerine silah dağıtılarak milli kuvvetlere karşı gelinmesi konusunda yazılı emir vermiş, ayaklanmayı gerçekleştirmesi için de Dinek nahiyesi müdürü Vehbi Beye bin lira para ve kaymakamlık verileceği vaadinde bulunmuştu⁶⁷. Yine Cemal Beyin teşvik ve tahrikleri ile Sandık Emni Hüseyin, Mal Müdürü Talib, Kadı Cevdet, Müstantık Tevfik, Alibey karyesi muhtarı, Afşarlı Tahir, Ahırlı köyünden Molla Mustafa, Pekmezcinin Ali ve ayandan Zeynelabidin Efendi'ye nisbet edilen Hocaköylü Pehlivan ele geçirilmişti. Cemal Bey bizzat bölgeye giderek bu şahıslarla görüşmüş hatta bir gece de Alibeyhüyüğü muhtarının evinde misafir olarak kalmıştı⁶⁸. Cemal Bey'in faaliyetlerinin tehlikeli boyut alması ve askeri cihetten de haberdar olunması üzerine Jandarma Komutanı Abdurrahman Bey tarafından 60-70 kişilik bir kuv-

vet Bozkıra gönderilmişti. Bozkıra jandarma gönderilmesi bir bakıma isyancıları da harekete geçirmiş ve isyan ele başları kasabanın yağma edilmesi vaadiyle yanlarına topladıkları silahlı köylülerle 26 Eylül günü, yani Cemal Beyin kaçtığı gün önce Bozkıra saldırmışlardı. Kasabaya gönderilen az sayıdaki milli kuvvetler saldırı karşısında tutunamayarak geri çekilmişler ve isyancılar kasabayı ele geçirmişlerdi. Kendi hareketlerine katılmayan düyun-u umumiye, reji daireleri ile halkın evlerini yağma ederek kendilerine karşı gelen Müslümanlardan beş kişiyi katletmişler, sağa sola silah atışı yaparken de tesadüfi olarak iki Hristiyanın ölümüne sebep olmuşlardı. Askeri birlikler ise hadisenin sonuna kadar özellikle Hristiyan mahallelerini korumaya çalışmışlardı. Karşılarında kuvvetli bir askeri bir birlik bulamayan isyancılar askerlik şubesinin deposunda girerek burada bulunan silah ve cephaneyi alarak, kasabanın yanında bulunan baruthaneyi de ateşe verdiler. Kasabaya sahip olduktan sonra ise Kaymakam Vekili Kamil Efendiyi öldürdüler⁶⁹.

İsyanı bastırmak amacı ile 28 Eylülde Seydişehir'den gelen süvari bölüğü o gün akşama kadar çarpıştı ise de sayıları 3000 kişiyi⁷⁰ bulan asilere karşı koyamadılar. Asilerin makineli tüfek takımını ve sekiz zabıt ile oniki neferi ele geçirmesi ile süvari bölüğü geri çekilmek zorunda kaldı⁷¹. Olayın büyüyerek şiddetli bir hal alması üzerine, kan dökmek için Seydişehir'de bulunan süvari alayı müdahale için hazır halde tutulmakla birlikte, isyanın nasihat yolu ile çözümlenmesine karar verildi.

Nitekim, Konya ileri gelenlerinden hazırlanan bir nasihat heyeti geçici bir süre için olayları yatıştırmıştı. Fakat gerçekte isyancılar silahlarını bırakmamışlar ve bir tehdit olarak varlıklarını devam ettirmişlerdi. Hatta isyancıların başarısı üzerine Hadim nahiyesi ile Ermenek kazası ahalisi de isyancılara katılmışlar⁷², fakat bunlar Vali Vekili Vehbi Beyin verdiği bilgiye göre çatışmalara iştirak etmemişlerdi⁷³.

Bozkır isyanını araştırmak için Konya'ya gelen mülkiye müfettişi Asaf Talat Beyin raporunda bir husus dikkat çekmektedir. Şöyle ki; Asaf Talat Bey isyanın çıkmasını iki sebebe bağlamaktadır. İlk sebep olarak Bozkıra gönderilen milli kuvvetler komutanı Abdurrahman Beyin halka hitaben yaptığı konuşmada ağır bir lisanla, milli kuvvetlere katılmayanların cezalandırılacağını söylediğini ve bu sözler üzerine halkın galeyana geldiğini belirtmektedir. İkinci sebep olarak da, Cemal Beyin fırkacılık faaliyetleri ve Bozkır civarındaki halkı kışkırtmalarının etkili olduğunu belirtmektedir⁷⁴. Bu ifadelerden Talat Beyin olayın sorumluluğunu iki tarafa da yüklemek istediği sonucu çıkmakta ve bu yaklaşım kendi içerisinde dahi çelişki meydana getirmektedir. Eğer Vali Cemal'in faaliyetleri daha ilk valiliği döneminden başlamak üzere Abdurrahman Beyin bölgeye gitmesinden çok önce ortaya çıkmış ise, bu durumda milli kuvvetlerin Bozkıra gitmesi ve milli teşkilata yardım talebinde bulunması ayaklanma için yalnızca bir bahane teşkil edecektir. Kaldı ki, 19 Ekimde Konya'daki görevine başlayan Vali Suphi Bey'in raporları ayaklanmanın Vali Cemal Bey ve Zeynelabidin'in adamlarının organizasyonu ile

ortaya çıktığını ortaya koymaktadır ki, ayaklanmanın ilk çıktığı köy de Zeynelabidin'in köyü olan Hocaköydür.

Bozkır'da süvari bölüğünün geri çekilmesinden sonra çatışma durumunun bir süre için ortadan kalkması sebebi ile bu ilk devre genellikle "Birinci Bozkır İsyanı" olarak adlandırılmaktadır. Fakat isyancılar nasihat heyetine verdikleri cevapta, eğer genel af ilan edilmezse silahlarını bırakmayacaklarını söylemişlerdi⁷⁵. Hükümet ise gönderilen ilk bilgilere istinaden sükunetin sağlandığı yada nasihat yolu ile sağlanabileceği düşüncesinde idi. Nitekim Vilayete gönderdiği bir telde; "af ilanına gerek olmadığı, ahalinin önde gelenleri yoluyla nasihat yapılması ve meselenin sükunetle çözülmesinin" mümkün olduğu bildiriliyordu⁷⁶.

Fakat gelişmeler hükümetin hesapladığı gibi olmadı. mülkiye müfettişi Asaf Talat Bey, 21 Ekimde gönderdiği raporunda aldığı duyumlara göre Konya'da bulunan tahrikçilerin etkisi ile herhangi bir olay bahane edilerek sayıları 3000 kişiyi bulan asilerin tekrar saldırıya geçmelerinin muhtemel olduğunu bildiriyordu⁷⁷. Gerçekten de 22 Ekim günü toplanan asiler tekrar silaha sarılarak, tarihe İkinci Bozkır Ayaklanması olarak geçen ayaklanmayı başlattılar.

4. İkinci Bozkır İsyanı

Birinci Bozkır isyanında asilerin başarı göstermesi biraz şırmalarına ve kendilerine güvenmelerine yol açmış, genel af ilan olunmaz ise silahlarını kesinlikle bırakmayacaklarını bildirmişlerdi. Hadiseyi sükunetle halletmek isteyen hükümet askeri hiçbir önlem almazken milli kuvvetler adına Afyonkarahisar'dan Albay Arif Beyin birlikleri Bozkıra kaydırılmış ve ayrıca Onikinci Kolordu Kumandanlığı bazı küçük birlikleri Çumra ve Karaviran mevkilerinde toplamaya başlamıştı⁷⁸.

Milli kuvvetlerin Bozkırı kuşatma hareketine devam ettiği haberini alan Hisarlık ve Hocaköylü ahalisinden 70 kadar silahlı ve 200 kadar silahsız bir grup, başlarında Zeynelabidin Efendinin kardeşi Hoca Ziya ve akrabalarından Hocaköylü Abdullah, Sabit ve Abdülhalim hocalar ile Avdan şeyhlerinden Hacı Osman ve Talat isimindeki arkadaşları olduğu halde 22 Ekim 1919 tarihinde harekete geçerek Bozkır kasabasının etrafında toplandılar⁷⁹. Bunlar halkı kışkırtmak için Kuva-yı Milliye'nin İttihatçıların müstear adları olduğu ve halkı zorla askere alacakları yolunda propaganda yapmakta idiler⁸⁰. Yanlarına çağırdıkları Bozkır kaymakam vekili Sami Bey'e isyancılardan Abdülhalim, genel af ilan edilmesini ve Çumra ile Karaviran mevkilerindeki kuvvetlerin derhal çekilmesini yoksa kendilerinin bunu gerçekleştireceklerini söyledi. Sami Beyin nasihatlerine aldırmayan asiler, tekliflerinin kabul edilip edilmediğini bizzat öğrenmek istediler⁸¹. Vilayete telgraf çekildi. Refet Beyin taahhüdü ile Kuva-yı Milliye'nin bulunduğu yerlerde kalıp ilerlemeyeceği fakat toplanan halkın da köylerine dağılması gerektiği cevabı verildi⁸². Fakat asiler verilen bu cevabı beğenmeyerek; "bu telgraf validen değil, Beyşehir'den yazılıyor. Padişahın emri gidip bunları vurmaktır"⁸³ diyerek, müfettiş Asaf Talat Beyin daha önce ifade ettiği gibi, milli kuvvetlere karşı 22 Ekimden itibaren tekrar

harekete geçtiler⁸⁴. Bozkır'daki telgraf hatlarını kesen altıyüzü aşkın asi grubu Konya'nın 35 km güneyinde bulunan Akviran nahiyesi ahalisine haber göndererek Arif Bey müfrezesine saldıracaklarını, kendilerine yardım edilmez ise gelerek köyleri yakacakları tehdidinde bulunmuşlardı⁸⁵.

Bu yeni durum karşısında Vali Suphi Bey telaşa kapılmıştı. Dahiliye Nezaretine gönderdiği telde, Bozkır hadisesinin sükun bulmadığını, devam eden kargaşalığa Zeynelabidin'in Efendinin köyü olan Hocaköy ahalisi ile akrabalarının sebep olduklarını söylüyor ve halkı yatıştırarak ikna etmek için yeni nasihat heyeti oluşturma çabasında olduğunu bildiriyordu⁸⁶. Bu çabasına rağmen Vali ayrıca diğer yazılarında ısrarla, af çıkarılmaz ise nasihatın katiyen işe yaramayacağını da ifade ediyordu⁸⁷.

Albay Refet Bey ile Afyonkarahisar'da birleşerek Aydın cephesine gitmek için yola çıkan Onikinci Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey Bozkır hadisesinin tekrar ortaya çıkması üzerine Konya'ya dönerek Konya valisi ile yapılması gerekenler konusunda mütalaada bulundular. Afyonkarahisar'dan daha önce gelerek Bozkır ile Konya arasındaki Suğla gölünün kuzeyinde yaklaşık dört yüz kişilik bir kuvvetle hazır bekleyen Arif Bey kuvvetlerinin desteklenmesi kararı alındı⁸⁸.

Bu esnada, 24 Ekim 1919 tarihinde asiler Akkilise⁸⁹ mevkiine gelen milli kuvvetlere saldırmışlar ve asilerle üç saat süren bir çatışma yaşanmış ve asiler geri püskürtülmüşlerdi⁹⁰. Bu çatışmalarda Arif Bey müfrezesinden bir er yaralandı ve üç er kaybolmuş, daha sonra öğrenildiğine göre isyancılar bu erleri vahşiyane bir şekilde parçalamışlardı⁹¹. Bu olayın öğrenilmesi üzerine Vali Suphi Bey alelacele eski mebus Mehmet Emin, Konya tüccarlarından Bozkırlı Hacı Hüseyin ve Zeynelabidin'in kardeşi Rifat Efendiden meydana gelen yeni bir nasihat heyeti oluşturularak, çatışmanın ertesi günü yani 25 Ekimde Bozkıra gönderildi⁹². Ayrıca Bozkıra atanan yeni kaymakam Ragıp Bey'e de nasihat heyeti ile birlikte hareket ederek hadisenin barış yolu ile neticelendirilmesi hakkında emir verildi⁹³. Dahiliye Nezareti olayın nasihatle bastırılabilceği konusunda iyimser olmalı ki, ertesi günkü yazısında Valinin de Bozkıra nasihat heyeti ile birlikte gitmesini talep etmiş olmasına rağmen⁹⁴, Vali olayın ciddi boyutlarda olduğunu ve bu sebeple Bozkıra gitmesinin mümkün olamayacağını bildirmişti⁹⁵.

Akkilise mevkiine takviye kuvvetlerin gönderilmesi ile 25 Ekim'de yapılan çatışmalarda asiler hakim oldukları tepelerden uzaklaştırılmışlardı. Asilerin kaybı otuz kişi kadardı. Arif Bey müfrezesi aynı gün Suğla gölünün doğusundaki Saray karyesini geçerek asileri takibe almışlardı. Bu sırada milli kuvvetler, asilere gönderilen nasihat heyetinden gelecek haberi bekliyor olmalı ki, eğer olumsuz cevap verilir ise köylülere karşı yumuşak davranılması ve yalnızca isyana önyak olanların cezalandırılmaları gerektiği Onikinci Kolordu Komutanı Fahreddin Bey tarafından müfrezeye komutanına bildiriliyordu⁹⁶.

Akkilise mevkiinden kaçan asilerden bir kısmı köylerine avdet ederken bir kısmı da Balkova köyüne çekilmişlerdi. Yarbay Arif Bey kuvvetleri, 26 Ekim günü Balkova mevkiine karşı saldırıya geçti ve sayıları 2000'i bulan asilerle üç saat süren çatışma yaptı. Asilerden bir kısmı beyaz bayrakla gelerek teslim oldular, doğu tarafında kaçan kol ise Akviranı işgal etmek için köylüleri tazyik etmeye başladılar⁹⁷. Arif Bey kuvvetleri ertesi gün asilerin Akviran nahiyelerini işgal ettiklerini ve çevre köylerle birleşerek Delibaş adındaki bir sergerdenin liderliğinde Çumra'ya saldıracaklarını öğrendi⁹⁸. Yarbay Arif kuvvetleri Avdan üzerinden Apa'ya geldiler⁹⁹. Burada 28 Ekim tarihinde asilerle yapılan çatışmada asiler püskürtüldüler¹⁰⁰. İsyanın Çumra civarındaki Alibeyhöyüğü ve Hatunsaray mevkiilerine de sıçraması ve bu bölgeler üzerine gönderecek askerlerin fırsattan faydalanarak firar etmesi durumu çok güçleştirmişti. Bu sebeple ulemadan üç kişi seçilerek asilere gönderildiği bir sırada Arif Beyin Apa'daki başarıları üzerine asiler yavaş yavaş çözülmeye başlamışlardı. Nitekim asiler tarafından esir alınan Bozkır kaymakamı serbest bırakılmış ve bu kaymakamın refakatinde iki sergerde olmak üzere bir heyet Konya'ya giderek affedilmelerini talep etmişlerdi. İsyancılar, kan dökülmesine sebep verdikleri için Zeynelabidin Efendi takımından nefret ettiklerini belirtmişlerdir. Alibeyhöyüğü mevkiinde müfreze karşısındaki tepeleri tutan asiler de birden bire firar etmişler ve köy halkından bir heyet müfreze kumandanlığına gelerek aflarını talep etmişlerdir¹⁰¹. Alibeyhöyüğü köylü Delibaş maiyetinde yüz kişi olduğu halde kaçmayı başarmış ve tekrar bir isyan hazırlığı için Türkmenleri ayaklandırmak için harekete geçmişti¹⁰².

Bu arada Ereğli bölgesinde bulunan ahali Bozkır isyanının aldığı vaziyet karşısında milli kuvvetlere yardım edebilmek için 300 kişilik silahlı bir birlik meydana getirmişlerse de, Arif Bey müfrezesinin başarıları üzerine bu birliğin yola çıkması engellenmiştir¹⁰³.

Apa çarpışmalarından sonra bir süre Konya'ya uğrayan Arif Bey, asilerin son dayanak noktaları olan Dinek üzerine yürüyerek, 1 ve 2 Kasım günleri bu mevkideki asileri tedip etti¹⁰⁴. Dinek çatışmalarından sonra milli kuvvetler Bozkıra kolaylıkla girmeyi başardılar. İkinci Bozkır isyanı esnasında milli kuvvetlerin kaybı beş şehit ile üç yaralı ve asilerin kaybı ise otuz kadar ölü ile yine bir o kadar yaralı idi¹⁰⁵.

Dahiliye Nezaretinden Sadarete gönderilen 4 Kasım 1919 tarihli yazıda, asilerin son istinadgahları olan Dinek'den tard edilmeleri ile artık Bozkır hadisesinin kapanmış sayılabileceği bildiriliyordu¹⁰⁶. Nitekim 7 Kasım 1919 tarihli vukuat raporunda Onbirinci Fırkaya bağlı müfreze komutanı Yüzbaşı Raci, hiç zayıtı olmadan Bozkır merkezinde bulunduğunu bildirmektedir¹⁰⁷. Ertesi günü Harbiye Nezaretine gönderilen raporda da mahalli hükümetin tesis edildiği, adli tahkikatın başladığı ve ahalinin silahlarını teslim ettiği haber veriliyordu¹⁰⁸.

Sükunetin sağlanmasından sonra asilerin ele başlarından Kürtoğlu Mustafa, Bademlili Hacı ve Güzel Çavuş kendiliklerinden teslim oldular. Daha sonra Hacı

Hasan ve Hacı Hüseyin de büyük pişmanlık duyduklarını Onikinci Kolorduya bildirdiler¹⁰⁹.

Bozkır isyanlarında milli kuvvetlerin başarılı olması Hürriyet ve İtilaf Fırkasını hiç memnun etmemişti. Fırka, Ali Rıza Paşa Hükümeti'ne verdiği 13 Ekim 1919 tarihli muhtırasında, Bozkır ahalsinin askerlerin isyanına karşı savaştıklarını ve hükümetin bu olayın kıymetini takdir edemeyerek, halkın ezilmesine seyirci kaldığını ifade ediyordu¹¹⁰.

Hürriyet ve İtilaf Fırkasının hükümete baskı yaptığı bir sırada, yine bir organizasyon eseri olarak kaleme alındığı anlaşılan ve 21 köy ahalsinin Konya'daki kontrol subayı aracılığı ile İngiliz Yüksek Komiserliğine gönderdiği 28 Ekim 1919 tarihli telde; İttihat ve Terakkililerin milli kuvvet adı altında toplandıklarını, zenginlerin evlerini yağma ettiklerini ve yaklaşık on evi bombalayarak birçok kişiyi öldürdüklerini yazıyorlar ve raporun elde edilir edilmez Bozkırı bu zorbalardan kurtarmak için harekete geçilmesini istiyorlardı¹¹¹.

İngilizleri Bozkıra davet eden bu başvuruya karşılık olarak Bozkır ve mahalleleri ile çevre köylerin muhtarlarından elli yedi kişinin imzalarıyla kaleme alınan bir pişmanlık yazısı Konya vilayetine gönderilerek sağduyulu vatandaşlar tarafından bir bakıma İngilizleri davet eden yazıya karşılık verildi. Bozkırlılar bu yazılarında; "Zeynelabidin'in akrabaları tarafından kandırıldıklarını ve zorla isyana teşvik edildiklerini, bunların firar etmesi ile dünyalar kadar sevindiklerini, İzmir'in kurtuluşu için Müslüman kardeşleri ile omuz omuza çalışacaklarını" ifade ediyorlardı¹¹². Böyle bir hareket de bütün propagandalara rağmen Bozkır bölgesinde sağduyunun ve vatanseverlik duygularının üstün geldiğini gösteren bir örnek olmuştur.

Hükümet, Vali Suphi Beyin ısrarla teklif ettiği genel af ilanını hoş karşılamasa da, mülkiye müfettişi Asaf Talat Beyin safiyane olaya iştirak ettiklerini belirttiği köylülere karşı herhangi bir adli takibe gerek duymadı. Yalnız Harbiye Nazırı Cemal Paşa isyanda rolleri açıkça belirlenen Zeynelabidin ile Vali Cemal hakkında takibat yapılması hakkındaki bir yazıyı Sadarete gönderdi¹¹³. Fakat bu istekten de somut bir sonuç çıkmadı.

Belki de, ayaklanmanın bastırılmasına rağmen isyancıların cezalandırılmamaları İstanbul'daki organizatörleri daha etkin tedbirler almaya sevk etmiş olmalıdır. Çünkü, bunlar Bozkır ve Konya'ya fesatçılar, ajanlar göndermeye devam ettiler. Örneğin, Nigahban Cemiyetinden Binbaşı Köse Muhiddin, Binbaşı Çopur İsmail Hakkı ve Yüzbaşı İsmail Hakkı adlarındaki şahısların İstanbul'dan Bozkıra gitmek için harekete geçtikleri öğrenilmiş ve Mustafa Kemal Paşa, bunların geçişlerinin engellenmesi için gerekli yerlere emirler vermişti¹¹⁴. Ayrıca Hürriyet ve İtilafın peyki durumunda olan İngiliz Muhibleri Cemiyetinin önemli simalarından Sait Molla'nın 29/ 30 Ekim 1919 tarihinde Papaz Frew'e gönderdiği mektuptaki ifadeler, işgal güçleri ve uzantılarının halkı kandırmak için her yolu deneyeceklerinin de bir göstergesi olmalıdır. Sait Molla şöyle diyordu: "Bozkır'a gidecek adamlarımız tanınmış şahsiyet olması hesabıyla fazlaca tevahhuş gösteriyorlar. Kon-

ya'da "K.B. 81/1" e sizin vasıta ile hadisenin tespiti hakkında tebligat icrasıyla propaganda heyetlerinin bu mesele için faaliyete davet edilmesi lüzum ve zaruretini arz eder ve takdim-i ihtiramat eylerim"¹⁵.

5. Sonuç

Bozkır isyanları; Milli Mücadele döneminin kargaşa ortamında başta Damat Ferit olmak üzere milli kuvvetleri yok etmeye azmetmiş Süleyman Şefik Paşa ve Cemal Paşanın önderliğinde, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının propaganda ve organizasyonu ile gelişen ve büyüyen bir hareket olmuş, fakat kısa sürede söndürülmüştür. Bozkır isyanları mahiyet itibarı ile çok büyük bir ayaklanma sayılamaz ise de, hem Kuva-yı Milliye düşmanlarının durumlarını göstermesi ve hem de Anadolu'da gelişen diğer isyanlara örnek teşkil etmesi açısından son derece kayda değer bir hadise olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih Arşivi

Dergi ve Gazeteler

Alemdar
Ati (İleri)
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi
İkdam
Sabah
Tasvir-i Efkar
Vakit

Kitap ve Makaleler

Aker, Mehmet Şefik; *İstiklal Harbinde 57.Tümen ve Aydın Milli Cidali, II*, Ankara 1987
Atatürk, Kemal; *Nutuk,III*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1982
Avanas, Ahmet; *Milli Mücadele'de Konya*, Ankara 1998
Beyşehirli Gazilerin Milli Mücadele Hatıraları, Derleyenler:Hasan Karaca, Mehmet Koç, Konya 2000
Cebesoy, Ali Fuat; *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul 2000

- Erdeha, Kamil; *Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.
- Esengin, Kenan; *Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar*, Ağrı yayınları, İstanbul 1975
- İstiklal Harbinde İç İsyanlar; Türk İstiklal Harbi, VI.Cilt, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar, 1919-1921*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara 1974
- Kansu, Mazhar Müfit; *Atatürkle Beraber,I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.
- Karabekir, Kazım; *İstiklal Harbimiz*, İstanbul 1988.
- Kıstıklı, Emine; “**Milli Mücadele Başlangıcında, Mustafa Kemal Paşa’nın Milli Hareketi, İttihat ve Terakki Faaliyetlerinden Uzak Tutma Teşebbüsleri**”, *Atatürk Yolu*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Mayıs 1990, Cilt:2, Yıl:3, Sayı:5
- Okday, İsmail Hakkı; *Yanya’ dan Ankara’ya*, İstanbul, 1975
- Sarıhan, Zeki; *Kurtuluş Savaşı Günlüğü,2*, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 1984.
- Sonyel, Salahi R.; *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye’deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995
- Şimşir, Bilal; *İngiliz Belgelerinde Atatürk , I*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1992.
- Tansel, Selahattin; *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar,II*, MEB Yayını, Ankara 1978
- Tunaya, Tarık Zafer; “**Mütareke Döneminin Özellikleri (1918-1922)**”, *Prof. Dr. Ümit Doğanay’ın Anısına Armağan 2*, İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul 1982
- Tunaya, Tarık Zafer; *Siyasal Partiler, I*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.
- Türkgeldi., Ali Fuat; *Görüp-İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1984

DİPNOTLAR

- ¹ Osmanlı idari taksimatında vilayet olan Konya; Niğde, Antalya, Isparta ve Burdur sancaklarından müteşekkildi. Ayrıca merkeze bağlı 144 köy ile 4 nahiyeden başka Bozkır'ın da dahil olduğu 10 kaza (ilçe) Konya'ya bağlı bulunuyordu. Ahmet Avanas, *Milli Mücadele'de Konya*, Ankara 1998, s.7
- ² Bozkır isyanı ile başlıca çalışmalar için bkz. Kenan Esengin, Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar, Ağrı yayınları, İstanbul 1975, s.53-64; İstiklal Harbinde İç İsyanlar,; Türk İstiklal Harbi, VI.Cilt, *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar, 1919-1921*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara 1974, s.52-57; Avanas, *Milli Mücadelede Konya*, s.101-104; Selahattin Tansel, *Mondrostan Mudanyaya Kadar,II*, MEB Yayını, Ankara 1978, s.152-154.
- ³ Sultan Vahideddin'in en önemli özelliklerinden biri müfrit bir İttihatçı düşmanı olması idi. Öyle ki, kızının evlenmesi söz konusu olduğunda damat adaylarını "bulaşık" olmasın diyerek, İttihat ve Terakki Fırkası ile en küçük bir ilişkisinin dahi kabul edilemeyeceğini ifade ediyordu. Bkz. İsmail Hakkı Okday, *Yanya'dan Ankara'ya* İstanbul, 1975, s.212.
- ⁴ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Tarık Zafer Tunaya, *Siyasal Partiler, I*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.93-94.
- ⁵ Atı'de Celal Nuri Bey, bu dönüşümü "İmana Gelenler" başlığı ile mizahi bir dil ile yorumlarken, İkdam gazetesindeki yorumda ise isim değiştirmesine rağmen halkın İttihatçıları ilelebet lanetleyecekleri ifade edilmiştir. Bkz. Atı, 6 Teşrin-i sani 1334/6 Kasım 1918, no:312; İkdam, 7 Teşrin-i sani 1334/7 Kasım 1918, no:7902.
- ⁶ Tarık Zafer Tunaya, "Mütareke Döneminin Özellikleri (1918-1922)", *Prof. Dr. Ümit Doğanay'ın Anısına Armağan 2*, İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul 1982, s.407-408.
- ⁷ Emine Kıstıklı, "Milli Mücadele Başlangıcında, Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Hareketi, İttihat ve Terakki Faaliyetlerinden Uzak Tutma Teşebbüsleri", *Atatürk Yolu*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Mayıs 1990, Cilt:2, Yıl:3, Sayı:5, s.109-127.
- ⁸ Salahi R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s.47
- ⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA), Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DHKMS), Dosya (D):51-2, Vesika (vsk):21 (5 Nisan 1335/1919 tarihli Dahiliye Nezareti'nden Harbiye Nezareti ve Konya Vilayetine şikayetlerin araştırılmasını isteyen yazı sureti)
- ¹⁰ BOA, DHKMS, D:51-2, vsk:21(8 Nisan 1335/1919 tarihli tel ve rapor suretleri)
- ¹¹ Cemal Bey Konya valiliğine ilk olarak 28 Kasım 1918 tarihinde atandı. Bu görevinden 4 Mart 1919 tarihinde ayrılarak Birinci Damat Ferit Hükümetinde Dahiliye Nazırlığı görevinde getirildi. İkinci valilik görevine ise 14 Mayıs 1919 tarihinde tayin edildi. Bkz. Kamil Erdeha, *Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975, s.267
- ¹² Hürriyet ve İtilaf'a paralel olarak daha sonraki zamanlarda İttihatçı düşmanlıkları ile bilinen diğer fırka ve cemiyetlerde Konya'da örgütlenmeye başlamışlardı. Bu örgütlenme faaliyetleri için bkz. Avanas, *Milli Mücadelede Konya*, s.60-64.
- ¹³ Damat Ferit Paşa'nın kabine listesi hakkında bkz. Tasvir-i Efkâr, 5 Mart 1335/1919, no:26671.

- ¹⁴ Tarık Zafer Tunaya, *Siyasal Partiler, II*, Hürriyet Vakfı Yayını, İstanbul 1986, s.274, 306, 481.
- ¹⁵ Mazhar Müfit Kansu, *Atatürk ile Beraber, I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988, s. 316
- ¹⁶ Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk, I*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1992, s.149-150.
- ¹⁷ HTVD, Eylül 1963, Sayı:53, Belge No:1060 (27 Ağustos 1335 tarihli yazı)
- ¹⁸ BOA, DHKMS, D:51-2, vsk:21 (24 Mayıs 1335/1919 tarihli yazı)
- ¹⁹ ATASE, Klasör(K):37, Gömlek (G):75, Belge:75-1,75-2,75-3 (15.07.1919 tarihli yazışmalar)
- ²⁰ İkinci Ordu Müfettiş Vekili unvanı ile 16 Temmuz tarihinde çektiği telde, bu gibi haberlerin asılsız olduğunu söylemekle birlikte şu soruları da Valinin cevaplama gerektiğini bildiriyordu ki, bu soruların sorulması Valinin yalancılık ile itham edilmesi anlamına geliyordu. “1-Müsellah kıyam-ı umumi nerede, nasıl ve ne surette tertib edilmiştir. Buna cihet-i askeriye mensup fertler tarafından mı yoksa bütün askerler tarafından mı teşebbüs edilmiştir. Kimler dahildir. Ve bunların dahil olduğuna ne suretle vukuf peyda edilmiştir. 2-Kıyam-ı umumi tertib edildiğine dair eldeki delil, emare, vesika neden ibarettir. 3-Ötedenberi çeteler teşkil edildiğine dair en küçük haber askeriye bildirildiği halde umumi ayaklanma ile ilgili bilgi neden verilmemiştir”. ATASE, K:22, G:30 (16 Temmuz 1919)
- ²¹ BOA, DHKMS, D:51-2, vsk:21 (14 Ağustos 1335/1919 tarihli yazı sureti)
- ²² ATASE, K:99, G:30 (16 Temmuz 1919 tarihli tahrirat); Aynı şekilde 16-31 tarihleri arasındaki asayiş raporları ve tahrirat suretleri için bkz. BOA, DHKMS, D:54-2, vsk:74.
- ²³ ATASE, K:18, G:89 (15 Temmuz 1919 tarihli tel), Ayrıca K:22, G:30 (16 Temmuz 1919 tarihli tel)
- ²⁴ ATASE, K:22, G:35 (19 Temmuz 1919 tarihli asayiş raporu)
- ²⁵ Alemdar, 9 Ağustos 1335/1919, no:138-538.
- ²⁶ İkdam, 9 Ağustos 1335/1919, no:138-538.
- ²⁷ Sabah, 9 Ağustos 1335/1919, no:10680. Süleyman Şefik’in bu konuşması aynı günlük İkdam, Alemdar, Vakit, Tasvir-i Efkâr gazetelerinde de yayınlanmıştır.
- ²⁸ Sabah, 9 Ağustos 1335/1919, no:10680.
- ²⁹ Tasvir-i Efkâr, 9 Ağustos 1335/1919, no:2807.
- ³⁰ İkaz gazetesinde yayınlanan görüşme metni için bkz. Sabah, 9 Ağustos 1335/1919, no:10680. Süleyman Şefik Paşa’ya ait bu görüşme aynı günlük İkdam, Alemdar, Tasvir-i Efkâr ve Vakit gazetelerinde de yayınlanmıştır.
- ³¹ BOA, DHKMS, D:54-3, vsk:24.
- ³² Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul 2000, s.175-176
- ³³ Vakit, 12 Ağustos 1335/1919, no:640.
- ³⁴ Vakit, 13 Ağustos 1335/1919, no:641.
- ³⁵ Şefik Paşa'nın Konya'dan gönderdiği tel de bu düşüncüyü desteklemektedir. Şefik Paşa; “Hale göre ittihaz olunacak tedbir basit ve kabil-i tatbiktir” derken kafasında beliren politikaları anlatıyor olmalıdır. Bkz. BOA, DHKMS D:54-3, vsk:24.
- ³⁶ Şefik Paşa 13 Ağustos günü Harbiye Nazırlığı'na getirilmişti. Bir önceki Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın istifa sebebi ise basına; Halil Paşa ile Küçük Talat Bey'in Bekirağa Bölüğü'nden kaçıışı olarak yansımıştı. Bkz. Alemdar, 14 Ağustos 1335/1919, no:142-1542. Fakat Nafia Nazırı Abuk Paşa, Vakit muhabirine yaptığı açıklamada, Nazım Paşa'nın

- görevinden ayrılmasının başka sebepleri olduğunu açıklamıştı. Vakit, 15 Ağustos 1335/1919, no:643. Damat Ferit ise Nazım Paşa'nın Adil Bey ile tartıştığını ve artık o görevde kalamayacağını bunun için görevden alındığını söylüyor. Ali Fuat Türkgeldi., *Görüp-İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1984, s.234.
- 37 Türkgeldi, *Görüp-İşittiklerim*, s.236-237.
- 38 Arif Oruç, *Tasvir-i Efkar*'da yayınlanan dizi yazısında Süleyman Şefik'in haince bir planla Anadolu'daki Kuva-yı Milliye hareketini yok etme çabasında olduğunu ve 23 Eylül günü gönderdiği telgrafla Hacı Şükrü ve Demirci Efe'ye tatlı diller döktüğünü amacının bunları İstanbul'a çağırarak tutuklamak olduğunu fakat bunu gerçekleştiremediğini belirtmektedir. Bkz. *Tasvir-i Efkar* 13 Teşrin-i evvel 1335/ 13 Ekim 1919, no:2869. Aker' e göre Şefik Paşa daha Harbiye Nazırı olmadan bu iki kuva-yı milliyeciyi İstanbul'a getirerek etkisiz bırakma çabasıydı. Bkz. Mehmet Şefik Aker, *İstiklal Harbinde 57.Tümen ve Aydın Milli Cidali, II*, Ankara 1987, s.192.
- 39 HTVD, (Mart 1953), sayı:3, vsk.54.
- 40 HTVD, (Mart 1953), sayı:3, vsk.52. (29 Temmuz tarihli yazı)
- 41 HTVD, (Mart 1953), sayı:3, vsk.53.
- 42 HTVD, (Mart 1953), sayı:3, vsk.55.
- 43 HTVD, (Mart 1953), sayı:3, vsk.57.
- 44 HTVD, (Mart 1953), sayı:3, vsk.58,59,60.
- 45 Nezaret'in aldığı karar ancak bir gün sürdü. Hükümet 25 Ağustos'ta yasağı kaldırdı. Bkz. Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, İstanbul 1988, s.123; Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s.177.
- 46 *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi,II/1*, Ankara 1963, s.205.
- 47 Mustafa Kemal Paşa, Cemal Beyin kaçıışı dolayısıyla yayınladığı beyanname: "Vali Cemal, Damat Ferit'in ülkede uyguladığı kötülüklerin Anadolu'daki yegane istinadgahıdır" ibaresini kullanıyordu. Bkz. Kemal Atatürk, *Nutuk,III*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1982, s.1019, vsk.107
- 48 Kuva-yı Milliye'ye karşı gelen bir subayın şehirden kovulmaya çalışıldığını 27 Ağustos'ta hükümete bildirmektedir. HTVD, Eylül 1963, Sayı:45, Belge No:1060.
- 49 HTVD, Eylül 1963, Sayı:45, Belge No:1062 (21 Eylül 1919 tarihli yazı)
- 50 HTVD, Eylül 1963, Sayı:45, Belge No:1063 (21 Eylül 1919 tarihli Nezaret'e yazı)
- 51 *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.53.
- 52 ATASE, K:25, G:18, Belge:18-1 (18 Eylül 1919 tarihli yazı)
- 53 ATASE, K:25, G:18, Belge:18-2, 18-3, Ayrıca yazışma metinleri için bkz. HTVD, Aralık 1963, Sayı:46, Belge No:1074 (19 Eylül 1335 tarihli tel); Ayrıca bkz. *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.53-54.
- 54 *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.54.
- 55 ATASE, K:25, G:19 (21 Eylül 1919 tarihli tel)
- 56 Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s.254.
- 57 *Nutuk, I*, s.170; Kansu, *Atatürkle Beraber,I*, s.321
- 58 Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk, I*, s.149-150.
- 59 *Nutuk,I*, s.170, Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, 254; *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.54
- 60 Milli Mücadele ve Konya ile ilgili bütün kaynaklarda Vali Suphi Beyin 11 Kasım 1919 tarihinde Konya'ya gittiği yazılmaktadır. Fakat bu doğru değildir. Çünkü Suphi Bey'in Konya Vilayetine atanma kararı 11 Ekimde alınmış ve vali muhtemelen 19 Ekimde görevine başlamıştır. Konya Vilayeti ile Dahiliye Nezareti arasındaki yazışmalarda 18

- Ekim tarihine kadar vali vekili ile yazışmalar yapılmıştır. Suphi Beyin ilk yazışması ise 19 Ekim tarihli olmuştur. Dolayısıyla yazışmaların seyriden 19 Ekimde göreve başladığı kabul edilmelidir. Vali Suphi Beyin ilk raporu için bkz. BOA, DHKMS, D:56-2, Vsk.33, Belge:16 (19 Ekim 1919 tarihli yazı sureti)
- 61 Avanas, Milli Mücadelede Konya başlıklı çalışmasında Refet Bey kuvvetlerinin isyandan üç gün sonra Konya'ya girdiklerini ifade etse de bu doğru değildir. Refet Bey 27 Eylülde Konya'ya girmiştir. Bkz. Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü,2, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 1984, s.126
- 62 *Nutuk,III*, s. 1019, Vsk.107
- 63 Vali Suphi Bey, olayı tahkik ettikten sonra yazdığı raporunda Birinci Bozkır isyanının 26 Eylülde, kasabayı saran isyancıların telgraf tellerini kesmesi ile başladığını ve ertesi gün çatışma meydana geldiğini bildiriyor. Bkz. BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:22 (24 Teşrin-i evvel 1335/24 Ekim 1919 tarihli rapor)
- 64 Dahiliye Nezaretinden Konya Vali Vekaletine olayın mahiyetini soran tel suretleri için bkz. BOA, DHKMS, D:56-2, G:33 (2,3,4,5 ve altı nolu belgeler)
- 65 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:4 (14 Teşrin-i evvel 1335/14 Ekim 1919 tarihli tel)
- 66 Beyşehir gazilerinden Mustafa İrfan İmdat'ın anlattıkları bölgede Kuva-yı Milliye'nin nasıl algılandığını ve propagandaların etkisini göstermesi açısından ilginçtir: "Kuva-yı Milliyecileri öldüren kahraman, ölen şehit, kalan gazi, malları helal... diyorlar. Kuva-yı Milliyeciler sopa ile kovalanıyorlar, dövülüyor, caydırılıyorlardı. Halk tamamen sindirilmişti". Bkz. *Beyşehirli Gazilerin Milli Mücadele Hatıraları*, Derleyenler:Hasan Karaca, Mehmet Koç, Konya 2000, s.33.
- 67 Bozkır isyanı ile ilgili ilk rapor 12 Kolordu Kumandan Vekili Miralay Şükrü Beye aittir. Rapor sureti için bkz. BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:7 (11 Teşrin-i evvel 1335/11 Ekim 1919 tarihli yazı)
- 68 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:24 (25 Teşrin-i evvel 1335/25 Ekim 1919 tarihli mülkiye müfettişi raporu)
- 69 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:11 (11 Teşrin-i evvel 1335/11 Ekim 1919 tarihli emniyet müdürlüğünün yazısı sureti)
- 70 İstiklal Harbinde Ayaklanmalar adlı eserde asilerin sayısı 1000 olarak gösterilmiş, fakat emniyet müdürlüğünün raporunda sayı 3000 olarak gösterilmiştir.
- 71 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:11 (11 Teşrin-i evvel 1335/11 Ekim 1919 tarihli emniyet müdürlüğünün yazısı sureti)
- 72 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:11 (11 Teşrin-i evvel 1335/11 Ekim 1919 tarihli emniyet müdürlüğünün yazısı sureti)
- 73 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:13 (15 Teşrin-i evvel 1335/15 Ekim 1919 tarihli tel sureti)
- 74 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:24 (25 Teşrin-i evvel 1335/25 Ekim 1919 tarihli mülkiye müfettişi raporu)
- 75 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:16 (19 Teşrin-i evvel 1335/19 Ekim 1919 tarihli Vali Suphi Beyin yazısı)
- 76 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge: 20/2 (24 Teşrin-i evvel 1335/24 Ekim 1919)
- 77 BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:19 (21 Teşrin-i evvel 1335/21 Ekim 1919 tarihli tel)
- 78 *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.55.

- ⁷⁹ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:56-57-58-59 (10 Teşrin-i sani 1335/10 Kasım 1919 tarihli Bozkır ahalisinin Konya vilayetine tel sureti); Ayrıca bkz. BEO, no:344939; *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.55
- ⁸⁰ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:35 (29 Teşrin-i sani 1335/29 Ekim 1919 tarihli Vali Suphi Beyin teli)
- ⁸¹ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.56
- ⁸² BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge: 22 (24 Teşrin-i evvel 1335/24 Ekim 1919 tarihli rapor sureti)
- ⁸³ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.56
- ⁸⁴ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar* adlı eserde ikinci ayaklanmanın 20 Ekimde olduğu yazılı, fakat Konya'dan gönderilen raporlardan saldırının 22 Ekimde başladığı anlaşılmaktadır.
- ⁸⁵ ATASE, K:200, G:114, B:114-2 (25 Ekim 1919 tarihli yazı)
- ⁸⁶ BOA, DHKMS, D:56-2, G:33, Belge: 22 (24 Teşrin-i evvel 1335/24 Ekim 1919 Konya Valisi Suphi Beyin raporu sureti)
- ⁸⁷ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33 Belge:20, 21, 24 (Konya vilayetinden Dahiliye Nezaretine tel suretleri)
- ⁸⁸ ATASE, K:200, G:114, Belge:114-1 (25 Ekim 1919 tarihli yazı)
- ⁸⁹ Bu köy diğer çalışmalarda Akkise olarak zikredilmektedir. Belgelerdeki yazımı Akkilise'dir.
- ⁹⁰ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:7 (26 Teşrin-i evvel 1335/26 Ekim 1919 tarihli tel sureti); Ayrıca bkz. Bab-ı aki Evrak Odası (BEO), no:344939
- ⁹¹ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.57
- ⁹² BOA, BEO, 344939
- ⁹³ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33 Belge:26 (25 Teşrin-i evvel 1335/25 Ekim 1919 tarihli yazı)
- ⁹⁴ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33 Belge:27 (26 Teşrin-i evvel 1335/26 Ekim 1919 tarihli yazı)
- ⁹⁵ BOA, BEO, 344939
- ⁹⁶ ATASE, K:200, G:119, Belge:119-1, 119-2 (26 Ekim 1919 tarihli yazı); Akkilise'deki çatışma haberi için ayrıca bkz. BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33 Belge:28 (26 Teşrin-i evvel 1335/26 Ekim 1919 tarihli yazı)
- ⁹⁷ Elimizde bulunan belgelerde Balkova bölgesindeki asilere dair sayı verilmez iken, Avanas, yaptığı çalışmada bunların sayısını ikibin olarak belirtmektedir. Bkz. Konyada Milli Mücadele, s.103; Çatışma ile ilgili tel sureti için bkz. BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33 Belge:33 (27 Teşrin-i evvel 1335/27 Ekim 1919 tarihli tel); Ayrıca bkz. ATASE, K:200, G:148, Belge:148-1 (27 Ekim 1919 tarihli yazı)
- ⁹⁸ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33 (27 Teşrin-i evvel 1335/27 Ekim 1919 tarihli Vali Suphi Beyin Dahiliye Nezaretine teli)
- ⁹⁹ ATASE, K:326, G:222 (tarihsiz tel)
- ¹⁰⁰ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33 Belge:57 (10 Teşrin-i sani 1335/10 Kasım 1919 tarihli telgraf sureti); ATASE, K:411, G:180, Belge:180-1 (01. Kasım 1919 tarihli yazı)
- ¹⁰¹ ATASE, K:200, G:162, Belge:162-1 (28 Ekim 1919 tarihli tel)
- ¹⁰² ATASE, K:413, vsk:8, Belge:8-1 (04 Kasım 1919 tarihli rapor)
- ¹⁰³ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:47,48 (5-6 Teşrin-i sani 1335/5-6 Kasım 1919 tarihli yazı); Ayrıca bkz. ATASE, K:413, G:3, Belge:3-2,3-3 (29 Ekim 1919 tarihli yazı)

- ¹⁰⁴ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33 Belge:57 (10 Teşrin-i sani 1335/10 Kasım 1919 tarihli telgraf sureti); ATASE, K: 326, G:222 (tarihsiz tel)
- ¹⁰⁵ ATASE, D:199, G:170 (30 Kasım 1919 tarihli Miralay Fahreddin'in raporu)
- ¹⁰⁶ BOA, DHKMS, D:56-2, vsk:33, Belge:44 (4 Teşrin-i sani 1335/4 Kasım 1919 tarihli yazı)
- ¹⁰⁷ ATASE, K:413, G.9, (7 Kasım 1919)
- ¹⁰⁸ ATASE, K:197, G:238 Belge:238-1 (8 Kasım 1919)
- ¹⁰⁹ BOA, DHKMS, 56-2, vsk:33, Belge:50 (10 Teşrin-i sani 1335/10 Kasım 1919 tarihli tel)
- ¹¹⁰ Alemdar, 26 Teşrin-i evvel 1335/26 Ekim 1919, no:315-2615.
- ¹¹¹ Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk, I*, s.259-260
- ¹¹² BOA, DHKMS, 56-2, vsk:33, Belge:50 (10 Teşrin-i sani 1335/10 Kasım 1919 tarihli tel)
- ¹¹³ BEO, no.344939
- ¹¹⁴ ATASE, K:325, G:52 (06 Kasım 1919 tarihli tel)
- ¹¹⁵ *Nutuk, I*, s.298